

Noget om udskiftning af bindingsværk

Af Peter Malmolin

I forbindelse med en nylig renovering af køkken og badeværelse i mit gamle hus viste det sig nødvendigt at udskifte bindingsværket på ca. 10 m af husets facade. Tidligere vedligeholdelse eller mangel på samme havde ødelagt træværket. Mange læsere vil nok kunne nikke genkendende til disse problemstillinger. Men først nogle oplysninger, der kan være med til bedre at beskrive situationen.

Lidt om ejendommen

Bakkegård ligger i en lille landsby nord for Nakskov. Udskiftningskortet fra 1794 viser omridset af bygningerne, der er blevet liggende på deres plads i landsbyen i forbindelse med udskiftningen af jorderne. Gården var på det tidspunkt en standardgård, dvs. at jordtilliggendet og dermed skattegrundlaget var fastsat til 8 tdr. hartkorn.

Oprindeligt var Bakkegård fæstegård under Nakskov Ladegård, men i 1840 blev den købt som selvejergård. Ca. 150 år senere købte vi gården, som stadig var i samme families eje. På dette tidspunkt havde gården lidt en skæbne som så mange andre ejendomme. Jorden var solgt fra bygningerne, der i en årrække havde været lejet ud, inden vi købte dem.

Gården er opført i bindingsværk, og har været på ca. 50 fag. I udlængerne er bindingsværkstømmeret ret kraftigt, mens det nuværende stråtede stuehus fra 1866 er opført i 5 tommer tømmer. Alt træværk er udført i eg. I øvrigt er der mange fælles træk i byggeskikken på Fyn og Vestlolland.

Landskabet

Selv på det flade Lolland kan en gård godt

hedde Bakkegård. 10 m højdekurven løber gennem gårdspladsen, og det lokale højdepunkt i kote 11 ligger ude på gårdens tidligere marker. Ældre kort viser et omgivende landskab præget af mange levende hegn, små vandhuller og mange enkeltliggende småhuse.

I dag eksisterer der stort set ikke nogle af disse kendetegn. Nu præges landskabet af meget store marker, som giver et vidt udsyn. Den landbrugsmæssige udvikling, der gemmer sig bag dette landskab har Bakkegårds bygninger aldrig været en del af, og godt for det, for det betyder, at bygningerne indeholder stor originalitet.

Tidligere vedligeholdelse

Tidligere velmenende ejere har formentlig i årtier tjæret fodremmen med stenkulstjære. Ved vores overtagelse sad der et centimeter tykt lag, der reducerede remmens muligheder for at komme af med fugt. På indersiden af remmen var der i badeværelset støbt betongulv direkte op ad remmen. I lejeperioden er stolper, løsholter og dokker udvendigt forsynet med en sort gummiagtig hud, og tavlene er malet med en hvid maling. Alt sammen tiltag der opretholder høj fugtighed i træværket. Oven i kommer en formentlig i årevis defekt pakning på den indendørs hovedstophane på vandindføringen. Udvendigt talte mængden af huller efter borebiller deres tydelige sprog om træets tilstand.

Planlægningen

Da udskiftningen af bindingsværket ville kræve afbrydelse af samtlige installationer i de to rum, kom denne del af processen til at

indtage en meget central rolle. Lokalt findes der ingen tømrermestre, der har rutine i udskiftning af bindingsværk. Derfor kontaktede jeg tømrermester Henning Hansen i Gelsted på Fyn, ca. et halvt år inden arbejdet skulle gennemføres. Henning foretog en opmåling på stedet, hvorefter tømmeret blev tildannet i størst mulig grad på værkstedet. Undervejs havde jeg et par telefonsamtaler med tømreren, Jens Led, der skulle udføre opgaven. Fra første færd følte jeg mig helt tryk ved situationen, da jeg oplevede stor professionalisme hos håndværkerne.

Udskiftningen af bindingsværket

En morgen midt i april ankom Jens Led med traileren læsset med et større samlesæt af egetømmer. Der blev foretaget de nødvendige understøtninger af spærfoden, hvorefter tavl og gammelt bindingsværk blev fjernet. Forinden havde jeg fjernet vindueskarmer og rammer, da de skulle genbruges.

Jens er en tømrer, der virkelig brænder for det med bindingsværket. Selvom Jens arbejdede på sindig jysk manér, var det helt klart, at der lå en nøje udtænkt plan bag hver enkelt arbejdsoperation. Selve udskiftningen foregik i tre sektioner. Alle samlinger blev udført med faste tappe, selv den i tagremmen. Jens har en teknik, hvor han ved

at "ekse" tømmeret i hver sektion kan få det på plads, selvom der anvendes faste tappe.

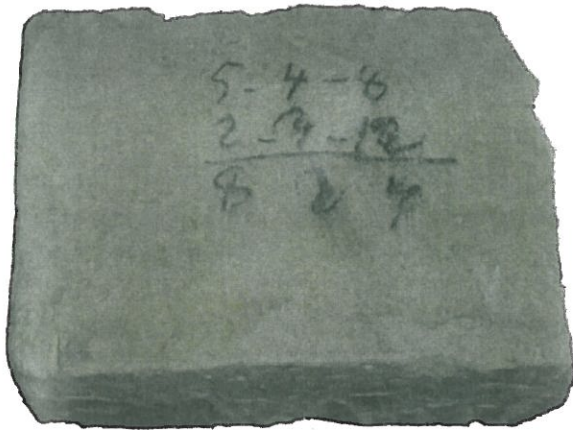
Inden endelig opsætning blev undersiden af remmen efter en tjæring forsynet med asfaltpap for at beskytte mod optrængende fugt nedefra. Hver sektion blev kilet op med store egetræskiler, der på udvalgte steder blev slået ind mellem syldsten og fodrem. Løsholterne blev låst til stolperne med trænagler, hvor taphuller, tappe og nagler ligeledes var tjæret inden monteringen. Jens har sin egen opskrift på en letflydende, hurtigtørrende tjære: Lige dele trætjære, linolie og vegetabilsk terpentin. "Prisen" for at anvende de faste tappe var, at de enkelte sektioners fodrem skulle samles med et lodret blad i stedet for det oprindelige skrå hageblad med kile.

10 timer efter Jenses ankomst var alt det nye bindingsværk opsat og opkilet, parat til at jeg senere kunne undermure mellem syldsten og fodrem. En imponerende præstation.

Hilsen fra fortiden

Når man arbejder med gamle huse, støder

brændt. Da cement var en ukendt ting på tidspunktet for husets opførelse, sidder mørtelen altid ret løst på stenene. Under arbejdet med afrensning af stenene ser jeg pludselig denne påskrift med blyant på en af stenene:

$$\begin{array}{r} 5 - 4 - 8 \\ 2 - 3 - 12 \\ \hline 8 \quad 2 \quad 4 \end{array}$$

man tit ind i et spændende pust fra fortiden som eksempelvis skår fra jydepotter og stjertpotter. Fra mit efterfølgende renoveringsarbejde vil jeg nævne en sjov ting.

Jeg genbruger normalt flest mulige materialer fra det oprindelige hus. Min plan var at rense de oprindelige mursten fra de gamle tavle. Det er sten, der er lidt større end nutidige sten, og de er ikke særlig hårdt

Jeg fik hurtigt løst gåden. Det er et regnestykke, muligvis murermesterens udregning af prisen på opmuring af tavlene, da huset var nyt. Talrækkerne fra højre mod venstre betegnes henholdsvis skilling, mark og rigsdaler. Til de af læserne der vil regne efter, og ikke lige har det indbyrdes forhold mellem de tre mønttyper present, kan jeg oplyse, at 1 rigsdaler = 6 mark = 96 skilling. Dette pengesystem blev indført efter statsbankerotten i 1813 og afløst af det nuværende krone-/øresystem i 1875. Da stuehuset er opført i 1866 "passer pengene".

